

LBRIS

We know
books

Dumitru Popescu

PASAJUL

★

EDIȚIA A II-A

Hoffman

DTP: Hoffman Design

Tipar: Hoffman Print

Coperta: Dumitru Popescu

Pe copertă: James Ensor, *La Mort poursuivant le troupeau des humains*, 1896, Los Angeles County Museum of Art

Prima ediție a apărut în anul 2002 la Editura AGER-Economistul.

© Dumitru Popescu

© Editura Hoffman, 2022, pentru prezenta ediție.

Această carte este protejată prin Copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

EDITURA HOFFMAN SRL

Fax: 0249 460 218

Tel: 0740.984.910

contact@editurahoffman.ro

www.EdituraHoffman.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

POPESCU, DUMITRU

Pasajul / Dumitru Popescu. -

Caracal: Editura Hoffman, 2022

2 vol.

ISBN 978-606-46-1774-3

Vol. 1. - 2022. - ISBN 978-606-46-1775-0

821.135.1

CAPITOLUL 1

Se întorceau de la grădina publică după ce se întuneca – în toiul verii, destul de târziu – fără să aibă senzația că au intrat în noapte. Asfințitul dura mult, iar lumina de ivoriu putred de după crepuscul stăruia deasupra copacilor, scăzând vizibilitatea în mod gradual și lent, împiedicându-te să observi spasmele de muribund ale zilei. În această difuză îngropăciune diurnă, când lumina ținea piept întunericii, împiedicându-l să-și așeze lespede, era suficient să închizi ochii sau să schimbi două cuvinte cu cel de lângă tine, mutându-ți privirea pe fața lui, pentru ca, revenind la mișcarea mătăsurilor văzduhului, să constați că brusc ceva le-a ascuns. Ziua fusese în tine, în ochii tăi, în mintea ta și, din neatenție sau încetând să mai lupți ca să o salvezi, într-un singur minut o pierdusei. Erai puțin speriat ca să-ți duci până la capăt acest gând, dar nu te puteai împiedica să nu te simți încolțit de forța străină ce se strecurase atât de repede împrejurul tău, sugând copacii, lucrurile, oamenii, transformându-i în umbre, sorbind sidefiul mohorât al văzduhului. Atunci hotărau să plece, tresărind, ca în clipa când auzi ceasornicul sunând, treaz fiind, căci gândul îți zburase, uitând de scadență.

Până pe la cinci-șase ani, în clipa plecării, picioarele copilului se îngreunau de parcă cineva ar fi turnat plumb în ele. Notele metalice ale fanfarei pluteau prin aer. Le urmărea ca pe scânteile unor artificii sau ca pe cozile unei comete mici, pentru prichindei, suspinând ușor când se mistuiau în văzduh. Alți puști se strângeau în jurul chioșcului unde muzicanții suflau în alămuri, lui expediția de unul singur în acel public părându-i-se o aventură riscantă. Se putea trezi, la revenire, fără dreptul de a fi dus în brațe până acasă, fără prezumția că pe tot parcursul drumului trebuie să doarmă la căldura pieptului mamei sau al bunicii. Prefera să le aplice acelora epitetele vehiculate în familie.

Se sătura de mișcarea siluetelor pe alea principală, de mesele unde oamenii sorbeau din căni de sticlă groasă, cu guler alb, și spărgeau cojile sărate ale alunelor, de tinerii îmbrățișați, de zborul bondarilor sub lumina becurilor, și căderea lor în iarbă, de pașii băiatului cu coșul de semințe prăjite, pe care-l considera adult deși nu depășea dublul vârstei sale. Erau atâtea de văzut și de combinat într-o minte neobișnuită să ordoneze, să clasifice, încât rareori creierul se impregna de impresii singulare, fiind dominat de percepțiile venite ca dintr-un izvor comun și amestecate până la neidentificare. Atunci cădeau greutatea în oase și în mușchi, pânza de păianjen pe ochi, starea de siguranță confortabilă în brațele mamei sau bunicii, și senzația de legănare în mers, de parcă ar fi fost animalul de jertfa purtat de un preot biblic spre altar. După ce a început să meargă la școală, s-a ivit discernământul, s-au diferențiat impresiile, unele ieșind după voia lor din uniformitate, apăsând altfel decât celelalte pe suprafața creierului, lăsând urme ce nu aveau să se mai șteargă, indiferent cât de multe urmau să li se suprapună

ulterior. Grădina publică rămânea însă mai departe, în tot timpul vacanței de vară, marele paradis terestru întrecut, poate, temporar, de bălciul din toamnă, dar începând să ofere motive de meditație.

Copiii din jurul chioșcului nu mai alcătuiau o mulțime otova. Unii, bine îmbrăcați, manierați, nu-i mai inspirau teamă, ci o impresie ambiguă de admirație critică. Alături se aflau însă nuclee de desculți trențăroși, gălăgioși, obraznici, în vecinătatea cărora nu s-ar fi putut simți în siguranță. Îl intimidau înjurăturile, îmbrâncelile, strigătele guturale. În această epocă a învățat să se ferească de copiii răi mai mult ca de orice alte amenințări înconjurătoare.

A devenit apt să facă deosebiri și în mulțimea pestriță a adulților. Pe băncile așezate împrejurul rondului central se instalau să asculte fanfara și să privească promenada oamenilor modești. Figuranți în scenele animate din piesa în aer liber ce se juca în fiecare seară, consumau în același timp spectacolul cu o ciudată cumpătare. La acest balcon retras domnea o liniște rezervată, exprimând conștiința inferiorității sociale din care decurgeau drepturi modeste. Rareori răsuna un glas, se făcea auzită o remarcă, pentru a putea deduce că mica grupare gândește.

Partea vie, energetică și activă a societății umplea până la refuz alea centrală, defilând ca o herghelie de cai pomădați și coafați, în valtrapuri multicolore, scoțând scurte nechezături trufașe. Rochii ușoare de mătase, pălării garnisite cu flori artificiale, surtucuri și canotiere albe, obraji fardați, mustați cănite, zâmbete seducătoare, gălgâituri ușoare ca tremoloul gușii de porumbiță, voci de masculi infatuați, efluvii de parfum greu, plăcere de a trăi, dragoste de sine, conștiința de favorizați ai soartei, de preferați ai norocului.

Într-un cuvânt, viața unui oraș de provincie ce se considera buricul pământului, frenezia unei epoci de pace și stabilitate, încrederea tuturor în steaua lor fericită.

Privirile copilului erau mai insistent și mai selectiv atrase de stalul grădinii publice. Doamnele arătau mai palide, mai zvelte și mai vapoase. Domnii, în uniforme ofițerești de gală, cu siluete conturate de corsete rigurose închise, cu monocluri și biciuști de bambus lustruit, luau poze marțiale, punând picior peste picior pentru a face să sclipească cizmele de lac, aruncând priviri disprețuitoare spre trăpașii ce scormoneau în copite pietrișul aleii centrale. Chelnerii destupau cu pocnete abil provocate sticle de șampanie, făcând să spumege cupele și să-i complexeze pe băutorii de bere. Acolo se ducea adevărata luptă a prestigiului social, și când generalul sau câțiva șefi de regiment comandau icre negre, avocații urbei, grânarii, negustorii de vază în costume de panama, trebuia să renunțe să-și facă pofta cu pană de somn la grătar și mușchiuleț în sânge și să ceară prepeliță în aspic.

Se crea un straniu balans între băncile de lemn ale rotondei din umbră și stalul expus în lumina briantă a becurilor agățate pe ghirlande; ambele lumi erau închise în capsule ermetice și se arătau atente la pătura de mijloc pe care unii o invidiau, alții o disprețuiau. Erau cei doi poli ai societății, unul adâncit în tăcerea de o discreție zdrobitoare – umil și îngrijorat celălalt, cu singura bucurie de a se delecta pe gratis la fastuosul spectacol al orașului.

Ținându-și mâinile în palmele celor două femei – garda lui de corp –, Linu ieșea cu pași mici din sfera luminoasă, fierbinte, zgomotoasă a parcului și se afunda în întunericul tainic, misterios, încărcat de o viață ascunsă, ostilă și ispi-

titoare în același timp, trimițând în obrazul lui o răcoare mângâietoare și indecentă. Întunericul îl emoționa și-l înfricoșa, în tenebrele lui plantele, frunzișul, tulpinile arborilor se dedau unei existențe pătimeșe, desfrânate, adăpostind fojgăiala viețuitoarelor animate de un duh neliniștit, devotor, zănatec. Tresărea la fâlfâitul zburătoarelor atrase de pământ, de iarbă, de crengile joase, ca niște târătoare negre. Strângea mai tare degetele celor două, palmele i se umezeau. Se temea de acest univers întunecat, cu presimțirea dezolantă, ca o angoasă precoce, că nu-l va pătrunde, cunoaște și stăpâni niciodată. Respira ușurat când ochii descopereau becul de la colțul străzii, aninat de stâlpul de telegraf îmbătrânit, forat de mandibulele cariilor. Apariția lui făcea și mai dens spațiul smolit, răcoros, împătimit, iar nerăbdarea creștea. Intra în deșertul normalității nocturne, suferea pentru singurătatea străzii, se simțea solidar cu ea, o percepea ca pe un ținut sublunar părăsit. Cel mai mult îl mâhneau becurile legănătoare agățate pe sârma întinsă deasupra străzii.

Amintirea halucinantă lăsată de copilărie, de orașul natal, îngropată în suflet pentru toată viața și ieșită la iveală spontan, ori de câte ori avea să arunce o privire înapoi, peste umăr, asupra aceluia spațiu magic unde văzuse lumina zilei și începuse să iubească natura, era legată de aceste treceri nocturne pe sub mingea de sticlă aprinsă, clătinată de vânt. Farfuria smălțuită, atașată becului pentru a-i concentra lumina ca într-o lentilă, scârțâia ușor, zbuciumată de curenții câmpiei ce aduceau miresmele umede a două ape curgătoare îmbinate lângă portul orașului. Acest scârțâit – avea să înțeleagă mai târziu – sugera o coroană metalică mișcată ritmic, un capac de sicriu dezgrădinat.

Cel mai ireal și alienant era jocul luminii și al umbrei pe asfaltul sau pe pietrișul străzii, măturate sacadat, cu intensități diferite, de vântul ce părea că nu mișcă materie, ci spirite. Alergătura în cerc a luminii prin întuneric, privită atent și fix, minute în șir, îi dădea senzația de pierdere a cunoștinței, de scăpare a reperelor, de nebunie.

Acum, vara, cele două-trei becuri întâlnite până la poarta casei nu estompau bolta stelară, electrica lor minoră, debilă, lăsa feeria nopții de provincie nealterată. Briza nu smucea farfuriile albe cu violență, le legăna ca într-un vis trist. Tavanul electric, întins timid deasupra străzii, nu-l izola pe Linu de firmament, de puzderia aștrilor curați și clipocitori. Dar toamna, o mână brutală începea să zgâlțâie becurile epileptic, să se joace dement cu pata lor de lumină gălbuie. În raza spectrală se răsuceau amețitor frunzele uscate, cădeau oblic săgețile ploii, se înverșunau pale ude de vânt. Zgribulit, omulețul, apoi adolescentul, adultul mai târziu, reîntors ocazional, renunța la contemplație, grăbindu-se să iasă de sub furia concentrată asupra unui disc de lumină ce mai mult potența tenebrele decât le împrăștia pe mica lui arie de străjer al nopții. O imagine obsedantă oferea zbciumul luminilor stradale în timpul iernii. Dacă un cataclism cerebral i-ar fi nimicit toate tablourile vivante ale propriei existențe, fragmentele de film hibernal în care se immortaliza lupta ghemului de lumină cu viscolul și cu zăpada ar fi fost cu neputință de scos din memorie. În nemărginita îngropăciune a ninsorii nocturne, orașul rămânea fără cer. Spațiul se reducea la raza mică a privirii strecurate printre pleoapele bătute, aproape închise de fulgii grei. Doar becul, răsucit ca un șurub în carnea nopții, spărgea potopul alb, viforos, materia aparent densă a ninsorii. În lupta absurd

inegală cu cerul și cu pământul, becul îl convingea că natura trăiește doar o clipă de dezmaț, o ieșire din matcă, și că dincolo și dincoace de schizofrenia imaculată, continuau să existe straturile universului așa cum s-au alcătuit de la facearea lumii. Feeria viscolului nu s-ar fi putut arăta ochilor fără ghemotocul incandescent, rezistent la toate smuciturile duhurilor dezlănțuite. El arăta cerul, năpădit ca și troianul din mijlocul străzii, îi reda trecătorului umbra, amintindu-i că n-a rămas de tot-singur în cușca siderală, dezvăluia urmele în zăpadă ale altor pași, spunând că pământul e încă locuit.

În fața porții, încheind expediția, Linu își scotea palmele din ghiocurile celor două mâini și intra în aria familiară, împlânzită, stoarsă de surprize metafizice, în care ochii răscoliseră îndelung și de repetate ori ca niște albine ce secătuiesc o floare de polen și de parfum. Deși, la drept vorbind, știa doar ce se află în fiecare loc, nu și cine, acest cine nefiind palpabil și de recunoscut. Avea în minte topografia exactă. În odăi, ca și în curte, putea închide ochii și pași fără să se izbească de nimic, iar cu mâinile întinse înainte și în lături redescoperea obiecte cumiți și consecvente, statornicite într-un spațiu și într-o poziție anume – respectată și de oameni din comoditate, lipsă de fantezie sau pentru că lucrurile nu-i mai interesau. Dar în întuneric, în orice întuneric, mai intuia o prezență. Creaturi eterice se mișcau, respirau, te pândeau. Nu puteai ști dacă erau blânde sau răutăcioase, prietenoase sau violente. Întovărășit, accepta să intre primul în odaie și chiar să-i aducă mamei lampa. Îl încerca o ușoară strângere de inimă, dar odată fitilul aprins, se căia și își făgăduia să se dezbrace de neplăcuta sficiune. Se convingea că în odaie făpturile invizibile nu îndrăzneau să pătrundă sau nu aveau în mod obiectiv acces, printr-o regulă a firii. În timpul

noptii nu dispunea de posibilitatea să verifice, nu se trezea niciodată, iar când mama sufla în lampă, cel puțin jumătate din spiritul său era înecat în somn. Dormea profund, cutreierând tărâmurii pe care nu și le amintea, se trezea doar cu senzația că a trăit o a doua viață despre care nu putea vorbi nimic. Mama îl întreba câteodată, dar la negația lui invariabilă, decretase că Linu nu visează.

Mai era „camera întunecoasă” din fundul curții, unde proprietarul, un zidar înstărit, intenționase să mai construiască un corp de case; decesul prematur îi zădărniciise planul, iar văduva, acum foarte bătrână, lăsase totul neclintit. Rămăseseră „groapa” – săpătura pentru o temelie de mari proporții împrejmuieată cu gard și transformată în „curte de păsări” –, această „cameră întunecoasă” și pivnița de sub ea, devenită atelierul de tâmplărie al lui Manole. „Camera întunecoasă” nu era locuită, ca atare ieșea din categoria tabu pentru duhurile întunericului. Nu intrase niciodată. Nu fiindcă ar fi fost interzis, nu circula vreo legendă prohibitivă pentru copii. De altfel, Linu era singurul în îngrămădirea de locuințe din curtea lungă și îngustă, prin mijloc cimentuită, ornată cu ronduri de flori. Bătrâna văduvă a zidarului, pe trei sferturi sclerozată, oscilând între cuvioșie și o furie de harpie când fiica adoptivă căreia-i dăruise complexul de închiriat îi ieșea din voie, își aruncase de-a lungul timpului în „camera întunecoasă” lucrurile netrebuincioase. Cotrobăia din când în când pe acolo, bodogănind, împăcându-se cu șoarecii și păianjenii, văzând obiectele cu buricel degetelor, simțind sub tălpi răceala umedă a podelei de pământ neatinsă de soare. Însăși „întunecarea” fusese capriciul ei. Umpluse cu cărămizi dreptunghiurile destinate ferestrelor, pusesese ușă la intrare, și mama lui Linu bănuia că făcuse toate

acestea ca să adauge proprietății ceva enigmatic, o sursă de fabulații. Lăcașul fantasmelor ei nu trezea însă niciun interes, nicio curiozitate, cu atât mai puțin teamă. Cu toate acestea, Linu n-ar fi intrat acolo pentru nimic în lume. Își închiupia că, într-un întuneric atât de vechi, interstiții le colcăie de bătrâne spirite nocturne și de coloniile puilor aparținând unui lung șir de generații. Ieșea el cu greu din casă, după căderea întunericului, când animația curții se potolea și un liniștii de tăcere și imobilitate ușor fâlfâitoare se așternea peste pavaj, copaci și acoperișuri, dacă mama îl trimitea să aducă o carafa cu apă proaspătă de la cișmea, darămite să se aventureze într-un necunoscut ermetic.

Cunoștea fiecare ungher al curții, dar antenele perceptive înregistrau cu o precizie de aparat ultraperfecționat că materia moartă se încarcă în întuneric de viață și viața aceasta palpită, se zbuguie, își face de cap în jurul lui. Cu pielea brobonată de un frig transfiziologic, cu inima ridicată în gât și înnodată, abia găsea putere să umple pe trei sferturi carafa și o zbughea în casă, făcând eforturi supraomenești să-și șteargă de pe față urmele fricii și să-și stăpânească răsuflarea.

Întorcându-se de la grădina publică, după aventura printre lumini și umbre mișcate din rudimentarul resort aerian al modestei rețele electrice urbane, după aprinderea lămpilor din casă, fugea la fereastra odăii de la stradă să revadă ce se mai putea revedea din panorama abia părăsită, din jocul chinezesc al cărui paravan erau caldarâmul, zidurile, copacii, văzduhul. Magia se epuizase însă, ca și când, după plecarea sa, maestrul iluzionist ieșise din scenă. Nu înțelegea ce storsese de miracol tabloul viu al nopții provinciale. Pelicula de geam interpusă între el și stradă? Prozaismul

siguranței domestice din mediul banal, arhicunoscut, bătătorit, unde nu mai izvora de mult, de nicăieri, nicio noutate? Intuia vag diferența dintre cele două naturi: cea originală, de sub cer, și cea simplificată pentru confort, ferită cel puțin epidermic de degetele încărcate de tensiuni răscolitoare ale universului deschis. Oscila între odihna ocrotitoare a căminului, scăpată de angoasa necunoscutului insondabil, și chemările telurice de afară, din singurătatea incomensurabilă plină de miracole, în care viața se umplea de emoție, de aventură, de un sens copleșitor.

*

Primul prieten al lui Linu, Manole tâmplarul, era fiul unei văduve de ceferist, întreținător de familie, protectorul a două surori apropiate de vârsta măritişului. După ce a învățat să meargă și să vorbească, desprinzându-se de fustele mamei și bunicii, locul cel mai atrăgător pentru Linu a devenit pivnița igrasioasă unde, la bancul lui de lucru, unul cât toate zilele, Manole scotea maldăre de talaș, bătea cuie de toate lungimile și ungea vârtos lemnul cu clei urât mirositor. Scund, îndesat, cu brațe păroase reliefând funii de mușchi, atrăgea atenția printr-o undă de veselie reținută ce părea că se prelinge tot timpul pe fața sa mare, cu maxilarul inferior proeminent. Când râdea, bărbia îi aluneca înainte, dezechilibrându-i fizionomia și scoțând la iveală un șir de dinți puternici, de catâr. Îl învățase pe Linu să-i spună pe nume și să-l tutuiască și se întreținea cu el în orele de singurătate. Începuse să-i predea și un curs de cuvinte obscene pe care, candid, băiatul le reproducea, spre hazul gălăgios al lui Manole, chiar acasă. Intervenția energică a mamei – constând dintr-o discuție severă cu tâmplarul și din câteva ședințe de

badijonare a buzelor băiatului cu ardei iute – a pus capăt universității filologice manolesciene. Pe butuci, pe pachete de cherestea, pe orice alt obiect găsit prin atelier, se așezau din când în când clienții, fie supraveghind îndeplinirea comenzilor, așteptând finisarea manufacturii, fie la o șuetă.

Băiatul îi ținea cu plăcere de urât meșterului; îl fermeca îndemânarea ordonată a mâinilor lui, în neîntrerupta suită de operațiuni specifice fiecărui obiect confecționat. Admira precizia cu care rindeau mușca din lemn, uniformitatea talașului proaspăt cu arome de pădure și colorit de cașcaval, senzualitatea pătrunderii cuiului cu floare lată în carnea scândurii despuiate de coajă. Cu timpul, ajunsese să prizeze și mirosul acru-rânced al cleiului de oase cald, în care, la răcire, își vâra prudent degetul, ducându-l apoi la nas. Observase însă că tâmplarul avea două fețe și, oricât își bătea capul nu reușea să înțeleagă această dedublare. Când erau numai ei doi, Manole îl iubea. Prin gesturi și cuvinte îi transmitea o tandrețe bărbătească reținută, puțin ironică, dar ademenitoare. Comenta cu el lucrul, îi împărtășea impresiile lăsate de materiale, de docilitatea sau rezistența lor, făcea aluzii la clienți și analogii între lemn și aceștia, câteodată scotea din buzunar o bomboană topită de care învelitoarea abia se mai putea desprinde. În schimb, cu asistență, tâmplarul devenea mojić, își permitea gesturi jignitoare, nu se da în lături să-l umilească. Tratamentul aplicat în aceste împrejurări îl contraria și-l revolta și, dacă nu s-ar fi temut că pierde deliciale atelierului, ar fi rupt-o demult cu el. „Amicul” cobora până acolo încât prindea muște și i le dădea să le mănânce. Cei de față, grosolani, dispuși să se distreze din orice fleac, mai ales pe seama unui copil, hăhăiau nătâng și încercau să-l ațâțe și să-l amăgească. „Hai să vedem, ai curaj